

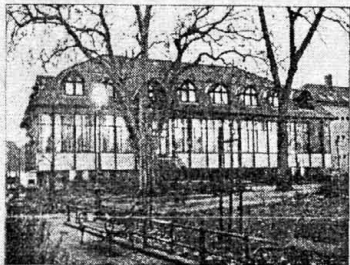
799

könyv
könyvtár
könyvtáros

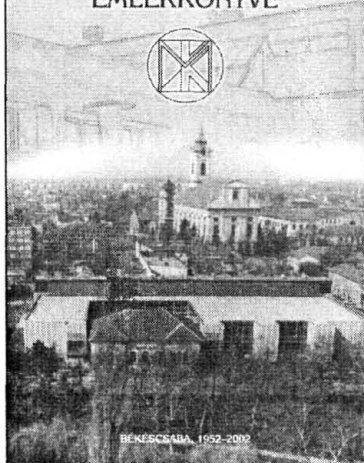
2002
december

**A LETÉTI LÁDÁTÓL AZ
INTERNETIG**

50 éves a Debreceni Megyei Könyvtár

**A
BÉKÉSI MEGYEI KÖNYVTÁR
EMLÉKKÖNYVE**

BÉKÉSCSABA, 1952-2002

TAKÁCS ANNA

**A
JÓZSEF ATTILA
MEGYEI KÖNYVTÁR
ÖTVEN ÉVE**

JAMK
Tatabánya

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

11. évfolyam 12. szám

2002. december

Tartalom

Könyvtárpolitika

Sz. Nagy Lajos: PISA-sokk avagy Sími a győztesnek is szabad?	3
Gerő Gyula: Az első évtized és néhány következménye	7
Jónás Károly: Ötven éve nyilvános az Országgyűlési Könyvtár	17

Memento

Füzéki István emlékezete	22
Papp István beszéde	23
Horváth Tibor beszéde	25
A Füzéki István Emlékérem alapító irata	27

Műhelykérdések

Nagy Attila: Háttal a jövőnek? (Tennivalók az Olvasás Éve után)	29
--	----

Konferenciák

Mit ér az ember, ha könyvtáros?	37
Kovács Mária: Gyermek- és ifjúsági írók tanácskozása Szekszárdon	39

Extra Hungariam

Pátrovics Péter: Máltai napló	41
--	----

Perszonália

Lakatos Éva: Emlékképek Dezsényi Béláról	45
Gyöngy Katalin: Vajda Gábor emlékezete	48
Kégli Ferenc: Dr. Kertész Gyula (1935–2002)	52

Könyv

Megyei könyvtári emlékkönyvek	56
-------------------------------------	----

From the contents

Lajos Sz. Nagy: The PISA shock (3);
Gyula Gerő: Facts, memories, thoughts on the early period of county libraries (7);
Károly Jónás: Fifty years of the Library of the Parliament as an open library (17);
The memory of the 1956 librarian-martyr, István Füzéki (the speeches of *István Papp* and *Tibor Horváth*) (22)

Cikkeink szerzői

Gerő Gyula, ny. főszerkesztő; *Gyöngy Katalin*, az OSZK főtanácsosa; *Horváth Tibor*, az OPKM ny. főigazgatója; *Jónás Károly*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Kovács Mária*, a Szekszárdi Megyei Könyvtár munkatársa; *Lakatos Éva*, az OSZK munkatársa; *Nagy Attila*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Sz. Nagy Lajos*, a 3K szerkesztője; *Papp István*, a FSZEK ny. főigazgató-helyettese; *Pátrovics Péter*, nyelvész, az ELTE adjunktusa

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791
Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

PISA-sokk avagy Sírni a győztesnek is szabad?

A PISA 2000 elnevezésű, az OECD szervezte nemzetközi felmérés eredményei önvizsgálatra készítették (készítetik) a hazai oktatásügyben érdekelteket. Vári Péter az Új Pedagógiai Szemle 2002. januári számában ismertette és elemezte a tanulságokat, s a kérdés azóta is napirenden van. A bennünket, könyvtárosokat elsősorban érintő szövegértési vizsgálat eléggé szomorúnak mondható eredményével (= „a se-reghajtók között a helyünk”) már lapunk is foglalkozott (Nagy Attila cikke a 2002. márciusi számban), s folyamatos témája olvasáskutatók és könyvtárosok tanácskozásainak is. Legújabban a Magyar Nemzet november 16-i Magazinja közölt gondolatébresztő kerekasztal-beszélgetést a témáról. Ebben Nagy Attila és Gereben Ferenc, valamint Horváth Zsuzsanna, az OPI munkatársa és Arató László, a Radnóti Gimnázium vezetőtanára vett részt. Nem véletlen tehát, hogy Horváth Zsuzsanna hazai „PISA-SOKK”-ról beszél.

Mind Nagy Attila említett cikkében, mind a kerekasztal-beszélgetésben előke-rült a szövegértésben élen álló Finnország gyakorlata és példája, ahol például a funkcionális analfabetizmus aránya a nálunk mértnek csupán az egynegyede.

Mindezek után már-már mellbevágóan meglepő olvasni a *Hiidenkivi* című finn kulturális folyóirat ez évi 4. számában *Pentti Leinónak*, a Helsinki Egyetem nyelvészprofesszorának „Haza és anyanyelv” című, vészjelzésnek is beillő tanulmányát. Igaz, az írás nem elsősorban a szövegértésről, hanem inkább az írásbeli önki-fejezés problémájáról szól: az érettségi írásbeli dolgozatok színvonalának 1996-ban kezdődött és egyre folytatódó eséséről – ami egyébként az elmúlt években már többször hangot kapott a finn sajtóban. (Finnországban központi írásbeli vizsgabi-zottság működik, s az anyanyelvi és irodalmi albizottságnak az elnöke Leino professzor. A szóban forgó folyóirat a Finn Irodalmi Társaság, a Hazai Nyelvek Kutatóközpontja és a Finn Helytörténeti Szövetség közös kiadványa.)

Szól azonban a professzor a PISA-felmérésben elért szövegértési sikerükről is, és elismerve az iskola pozitív szerepét arra is figyelmeztet: a finn diákoknak – szá-mos más országgal szemben – könnyebbégei, illetve előnye is vannak az olvasási készség elsajátításában. Ilyenként említi, hogy a finn írásmód gyakorlatilag teljes-séggel a kiejtést követi, valamint azt, hogy náluk nem szinkronizálják, hanem felira-tozzák a külföldi filmeket, s így a „tv-függő” fiatalok is folyamatosan rákényszerül-nek az olvasás gyakorlására. A felmérés során pedig az volt kedvező a számukra, hogy az országba bevándoroltak gyermekei – kevés lévén belőlük – nem ronthattak az eredményen.

Miközben nyugtázza, hogy a finn 15 évesek (ez az évjárat vett részt a felméré-sben) jók az információkeresésben, az olvasottak megértésében és reproduká-lásában, arra figyelmeztet, hogy a vizsgálat tesztkérdéseinek rubrikáiba beírandó kereszt vagy pár soros válasz nem olyan megbízható mérce, mint például az érett-

ségi dolgozat. És ez utóbbiak tanúsága szerint nemcsak a saját mondanó megformálásában és az érvek kifejtésében, hanem az alapszövegek felhasználásában, azaz a szövegértésben is problémák vannak az érettségizőknél.

(Itt annyit meg kell jegyeznünk közbevetőleg, hogy az „anyanyelv és irodalom” tantárgy írásbeli érettségi vizsgája más jellegű Finnországban, mint a mi magyar nyelv és irodalmi írásbelink. Többféle feladtból áll, kevésbé irodalomtudományi megközelítésű, időszerű – vagy éppen örök – morális és közéleti kérdésekről is kér argumentáló egyéni véleményt megadott rövid szöveghez kapcsolódva stb.)

Mi történt (történik) hát az említett 15 évesekkel a gimnáziumi éveik során?

Az érettségik statisztikai adatai egyértelműen kimutatják a dolgozatoknak a már említett, 1996-tól napjainkig tartó folyamatos színvonalesését. Hét minősítési kategóriát használnak az értékelésnél, s a középértéknél (= közepesnél) *jobb* három kategóriába 1990-ben az írásbelik 52,7, 1995-ben 52,4 – 1996-ban 50, 2001-ben pedig már csak 42,3%-a került. A három, a középértéknél *gyengébb* minősítést kaptak aránya viszont elég meredeken emelkedett: 1990: 16,4; 1995: 16,3 – 1996: 19,1; 2001: 25,4%. És nincs szó arról, hogy a követelmények szigorodtak volna – sőt a szerző szerint a bírálók fokozatosan engedékenyebbek lettek, vagyis a tényleges romlás még nagyobb mértékű.

Az okokat keresve Leino elsőként az elektronikus médiumok erőteljes terjedését említi, amelynek következtében – a tv-film feliratok amúgy jótékony hatását nem feledve – kevesebbet olvasnak a fiatalok. Majd azt a tényt regisztrálja, hogy a korábbihoz képest jelentős változás történt a normaadó nyelvváltozatok terén. Az írott nyelv szerepét ugyanis a köznapi beszélt nyelv foglalta el, és az írott nyelv mára már idegenné vált a diákok számára: a tanórákon kívül egyáltalán nem is használják.

(A pontosság kedvéért ide két megjegyzés kívánkozik:

- 1) A finn beszélt nyelv nemcsak mondatfűzésében, szóhasználatában, de igen gyakran artikulációjában, a szavak hangalakját tekintve is különbözik az írottól;
- 2) nemcsak a fiataloknak szánt sajtótermékekben, de a szépirodalmi művekben is meglehetősen gyakori, hogy az egyes szám első személyű elbeszélő az egész történetet a beszélt nyelven vagy éppen szlengben mondja el, s az írott szöveg is a szavak megváltozott hangalakjához alkalmazkodik.)

A szerző szerint tehát kulcskérdés az iskolarendszer szerepe – s éppen itt van a legnagyobb probléma. Az érettségi dolgozatok színvonalromlásának főokát ugyanis éppen az anyanyelv és irodalom oktatásában bekövetkezett változtatásokban kell keresni.

Arról van szó, hogy a '90-es évek közepén a gimnáziumokban áttértek a nem osztályrendszerű oktatásra, s ezzel együtt módosították a tantárgyak (kurzusok) óratervét is. Az anyanyelv és irodalom tantárgyban a korábbi nyolc kurzus (tulajdonképpen félév) helyett hatban szabták meg a kötelező minimumot. Leino már magát a kurzusrendszert is problematikusnak tartja, lévén, hogy nincs meg az oktatás folyamatossága, nem biztosítja a tanultak egymásra épülését, s különösen a nagyobb iskolákban az egymást váltó tanárok nem tudják szisztematikusan követni és segíteni a diákok fejlődését. Az óraszám-csökkentés eredményét pedig nemcsak egyértelműen, de látványosan is tükrözi az alábbi, 2001-es statisztika:

Felvett kurzusok száma	Az írásbelik minősítése (%)		
	közepesenél jobb	közepes	közepesenél rosszabb
6-7 között	31,7	33,1	35,1
7	42,1	33,3	24,8
7-8 között	46,3	31,5	22,2

Másfelől nézve az arányt: 2001-ben az írásbelizők több mint egyharmada kapott eggyel rosszabb érdemjegyet, mint az 1995-ben végzetek. Szembetűnő az is, hogy az átlagosnál jobb gimnáziumokban nagyobb a visszaesés: az ország 10 legjobb gimnáziuma közül nyolcban már-már zuhanásszerű az 1995-öshöz képest. Némi, ám sovány vigasz, hogy kettőben valamivel jobbák az eredmények a hat évvel korábbinál. Ez a nivellálódás érdekesen cseng össze a PISA-felmérés eredményével: ott is eléggé egyforma színvonalú volt ugyanis a válaszok minősége, ami arra mutat, hogy a legjobb diákok nem érik el azt a színvonalat, amelyet jobb körülmények esetén elérhetnének.

A másik – a PISA-vizsgálattal ugyancsak egybecsengő – sajátosság a lányok jobb felkészültsége. Jelentős a különbség a lányok és a fiúk között már a felvett kurzusszám tekintetében is: 2001-ben a lányoknak 52,3, a fiúknak viszont csak 37,7%-a vett részt nyolc kurzuson, amit azt is jelenti, hogy az utóbbiaknak csaknem kétharmada tanulta kevesebb óraszámban a tárgyat, mint 1995 előtti társaik. Az írásbelik eredményei itt is egyenes összefüggést mutatnak: a lányok 48,8, a fiúk 33,2%-a kapta a három legjobb érdemjegyet, míg a közepesenél rosszabb minősítések aránya 19, illetve 34,4% volt.

A folyóirat főszerkesztője meginterjúvolta a kérdésről Riitta Uosukainen aszszonyt, a parlament elnökét: ő volt ugyanis az oktatási miniszter, amikor az új oktatási rendszert és óratervet elrendelték a gimnáziumokban. A volt miniszterasszony (korábban maga is pedagógus) jellegzetesen politikusi válaszokat adott. Szerinte a „teljesen új virtuális világ” követelte ki „az óraterv pontosítását” s nemcsak az anyanyelvoktatásban. Nem lát okot a kötelező nyolc anyanyelvi kurzus visszaállítására. Az érettségi írásbeli eredmények gyengülésének „számos oka” közül egyet említett: az érettségizők megnövekedett létszámát. „Félre a homlokráncolással!” – tanácsolta mind a riporternek mind az aggódóknak. A főszerkesztőnek arra a kérdésre, hogy nem éppen a mediatiszálódó és nemzetközivé váló világban van-e nagy szükség a jó olvasási és íráskészségre, miután az anyanyelvismeret az az alap, amelyre a jó kommunikációs készség és a világfolyamatok megértése épülhet, így válaszolt: „A finn nyelv európai és világviszonylatban is új virágkorát éli. Tanulják külföldön, csodálják és hallgatják, hivatalos nyelve az Európai Uniónak.”

Penti Leino ezzel szemben az alábbi következtetésekkel zárja fentebb ismertett elemzését:

„Nem lesz változás, ha az oktatáspolitikai célok nem változnak. Pátosz nélkül kijelenthetjük: a finn nemzeti nyelv jövőjéről van szó. Az egyesülő Európa és a globalizálódó világ nem kedvező környezet a kis nyelvek számára: vagyis ezek helyzetét törvényi és oktatáspolitikai eszközökkel kellene védel-

mezni. És nem pusztán a saját kulturális hagyományaink megőrzéséről van szó. Az egyén legjövődolgozóbb szellemi tőkéje a sokoldalú anyanyelvismertet, amely utat nyit számára mind a tapasztalatok elemzéséhez és az új dolgok megismeréséhez, mind a közösségben végzett tevékenységhez. A közösségnek pedig éppen ilyen tagokra van szüksége ahhoz, hogy megfelelően működjön. Saját jövőjét semmisíti meg ugyanis, ha állampolgárai olvasás- és írástudásának feszítvolságát hagyja leszűkülni arra a 160 betűhelyre, amit az SMS kínál.”

Ne ugorjon vissza a kedves olvasó a bekezdés elejére: jól emlékszik, mindezt a PISA-felmérés éllovas országában írták le, nem a PISA-sokkban szenvedő Magyarországon. Ezek után – a napjainkban oly gyakori henye relativizálással – akár azt is mondhatnánk: ha ennyit ér egy effajta felmérés, mit vagyunk hát úgy kétségbe esve?! Másfelől meg az arra hajlamosak még erősebb ösztönzést érezhetnek, hogy fölfessék a végső vcszedelem rémképét, hiszen ha a győztesnél ez a helyzet, mint mondhatunk mi, hátul kullogók.

Én azt hiszem, legszerencsésebb, ha óvakodunk a mindkét oldali túlértékeléstől, túldimenzionálástól. Nekem Leino írása mindenekelőtt azt sugallja, hogy a dolgokat a valós értékükön kell kezelni. Hogy nem kell rögtön hasra esni tekintélyesnek tartott országok, szervezetek, intézmények véleményétől, hanem meg kell nézni, mire és meddig érvényes ez s mire nem. Hogy egyetlen intésükre nem kell azonnal ünnepelni vagy „sokkos” állapotba kerülni, hanem meg kell vizsgálni „a dolgot őt magát”, a hátterét, a kapcsolódási pontjait, nehogy becsapjuk önmagunkat. (Ahogy erre törekedtek például a Magyar Nemzet kerekasztal-beszélgetésének résztvevői is!) És sugallja még azt is, hogy amikor „korszerűsíteni” készülünk, érdemes pillantást vetnünk e korszerűsítésben előttünk járók tapasztalataira, ha már a „lemaradásunk” erre lehetőséget ad.

Ami pedig az éllovas ország cikkírójának idézett végkövetkeztetéseit illeti, abban sereghajtóként is egy véleményen lehetünk – vagyunk – vele.

Túnődő utóirat

Az olvasási készséggel és a szövegértéssel egyébként valóban orvoslásra váró gondok vannak nálunk, amint erre *hazai* pedagógusok, olvasáskutatók és könyvtárosok már évek óta – hasztalan? – próbálják felhívni az oktatásirányítás figyelmét. Az imént olvashattuk a finn ex-miniszterasszony optimista nyilatkozatát, szemben a szakemberek aggodalmával. Azon töprengek: vajon derűlátásában szerepe volt-e a PISA-felmérés számukra igen hízelgő eredményének. Mert ha netán ilyen direkt volna egy *nemzetközi* felmérés hatása az oktatáspolitikai irányítóinak véleményére, akkor végül mégiscsak azt mondom: gerjesszük csak a PISA-sokkot. Anélkül azonban, hogy magunk is belesnénk.

Sz. Nagy Lajos